

دوفصلنامه بین المللی تحقیقات حقوق قضایی

License Number: ۸۶۲۲۷ Article Number: ۲۲۳۰۱۰۳۳۲ ISSN-P: ۲۷۱۷-۱۱۳۲

اصول کاربردی در تحقیقات مقدماتی جرایم و تشکیل پرونده

جامع قضایی با رویکرد بر جرایم کارکنان نیروهای مسلح

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۷/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۳/۱۲)

رحمان هدایتی چنانی

نویسنده، مؤلف و پژوهشگر در زمینه حقوق و فارغ التحصیل از دانشگاه های آزاد اسلامی واحد لاهیجان

پیام نور و دانشگاه امام علی (ع) تهران

چکیده

یکی از طرق تسریع در روند رسیدگی و اخذ نتیجه در بازه زمانی مناسب در مرحله تحقیقات مقدماتی، تشکیل پرونده ای جامع و مانع است، به همین جهت ضروری است پرونده هایی که از یگانهای نیروهای مسلح در راستای گزارش و اعلام جرم به مرجع قضایی ارسال می شوند از همه لحاظ تکمیل بوده تا ضمن جلوگیری از اطاله دادرسی از انجام استعلامات بعدی جهت رفع نواقص احتمالی جلوگیری به عمل آید. با مطالعه مقاله حاضر انتظار می رود هرگونه نقص و کاستی در ارسال پرونده های قضایی به مراجع قضایی توسط ضابطین یگانهای نیروهای مسلح کاهش یابد و ارسال پرونده به مراجع قضایی بصورت جامع انجام گرفته و از استعلامات متعدد مرجع محترم قضایی و متعاقباً از تعاطی مکاتبات قضایی جلوگیری شود.

واژگان کلیدی: تحقیقات مقدماتی، جرم، پرونده، جرایم کارکنان، کارمندان رسمی

بخش اول: کلیات

مرحله تحقیقات مقدماتی در بین مراحل دادرسی از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. چرا که سنگ بنای دادرسی در این مرحله نهاده می شود و سرنوشت پرونده بر اساس آن رقم می خورد. در این مرحله از رسیدگی هنوز دلایل اتهام جمع آوری نشده و وضعیت متهم در هاله ای از ابهام قرار دارد، به همین جهت از یک سو احتمال نقض حقوق متهم همانند حق بر حریم خصوصی، حق برخورداری از آزادی، و اصل براءت مطرح است و از سوی دیگر پاسخ به احساسات جریحه دار شده جامعه و تشفی خاطر بزه دیدگان مطرح می باشد. یکی از طرق تسریع در روند رسیدگی و اخذ نتیجه در بازه زمانی مناسب در مرحله تحقیقات مقدماتی، تشکیل پرونده ای جامع و مانع است، به همین جهت ضروری است پرونده هایی که از یگانهای نیروهای مسلح در راستای گزارش و اعلام جرم به مرجع قضایی ارسال می شوند از همه لحاظ تکمیل بوده تا ضمن جلوگیری از اطاله دادرسی از انجام استعلامات بعدی جهت رفع نواقص احتمالی جلوگیری به عمل آید. با مطالعه مقاله حاضر انتظار می رود هرگونه نقص و کاستی در ارسال پرونده های قضایی به مراجع قضایی توسط ضابطین یگانهای نیروهای مسلح کاهش یابد و ارسال پرونده به مراجع قضایی بصورت جامع انجام گیرد.

بخش دوم: پیشینه تحقیق

-هدایتی چنانی، رحمان (۱۳۹۸)، در کتاب تکالیف ضابطین نظامی در تحقیقات مقدماتی جرایم و ضامیم، به مبانی مبسوط و کاربردی در خصوص تحقیقات مقدماتی جرایم با رویکرد بر تشکیل پرونده جامع قضایی پرداخته که مقاله حاضر نیز با بهره برداری از بخشی از کتاب ایشان بوده و ضمن آنکه نویسنده مقاله کنونی مؤلف کتاب مذکور نیز می باشد. لکن هیچ کار علمی دیگری بجزء کتاب کاربردی فوق الاشعار، در قالب کتاب، مقاله، یا رساله، درباره ر دسترس نیست.

بخش سوم: اهداف تحقیق

- اهداف علمی: منطبق نمودن تحقیقات مقدماتی جرایم توسط ضابطین نظامی در پرتو مفاد قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح.

- اهداف کاربردی: آگاه سازی ضابطین نظامی و اشاره به اصول کاربردی در تشکیل پرونده جامع قضایی توسط ضابطین نظامی ، تشریح و تبیین اهم موارد الزامی در تکمیل پرونده های قضایی برای جلوگیری از استعلامات متعدد قضایی و بالطبع تعاطی مکاتبات قضایی فی مابین قضات سازمان قضایی نیروهای مسلح و ضابطین نظامی در بررسی پرونده های قضایی کارکنان نیروهای مسلح.

بخش چهارم: سوالات تحقیق

- سوالات اصلی :

۱. تعرفه خدمتی متهمان نظامی شامل چه مواردی است ؟
 ۲. هرگاه فردی خارج از وقت اداری به علت هریک از عناوین مجرمانه تحت نظر قرار بگیرد ، وظیفه ضابطان نظامی در این خصوص چگونه است ؟
 - ۳- آیا تحمیل هزینه های ناشی از انجام وظایف ضابطان نسبت به اجرای تصمیمات قضایی تحت هر عنوان بر بزه دیده مجاز است؟
- سوالات فرعی تحقیق :
- ۴- عواقب کیفی عدم شماره گذاری دقیق اوراق بازجویی و سایر مدارک در ارسال پرونده به مرجع قضایی توسط ضابطین نظامی چیست ؟
 - ۵- آیا بخشیدن متهم و مصالحه با او و ایضاً عدم ارسال گزارش جرایم به مراجع قضایی در صلاحیت یگانهای نظامی در نیروهای مسلح می باشد ؟
 - ۶- آیا ضابطین نظامی در بازجویی ها از متهمین ، مجاز به اجبار و اکراه متهم و استفاده از کلمات موهن و طرح سؤالات تلقینی و جهت دار یا اغفال کننده و خارج از موضوع اتهام هستند ؟
 - ۷- در صورت صدور دستور شفاهی توسط مقام قضایی در خصوص ارتکاب جرایم ، علی ایحال وظیفه ضابطین نظامی در این خصوص چه می باشد ؟
 - ۸- آیا تحقیقات مقدماتی و اوراق بازجویی می تواند در هر اوراق ساده ای توسط ضابطین نظامی انجام گیرد ؟
 - ۹- آیا ضابطین نظامی مجاز هستند جهت صرفه جویی در استفاده از کاغذ ، ادامه تحقیقات را در پشت همان کاغذ انجام دهند ؟

۱۰- اگر ضابطین نظامی در مدتی که مقام قضایی برای آنان جهت تکمیل پرونده و ارجاع به مرجع قضایی مشخص می کند، موفق به تکمیل تحقیقات و انجام دستورات مقام قضایی نگردند، مجاز هستند پرونده را بطور ناقص به مرجع محترم قضایی ارسال نمایند و یا بطور خودسرانه توجهی به اتمام بازه تعیین شده برای تکمیل پرونده و انجام دستورات مقام قضایی نکنند؟

۱۱. آیا ضابطان نظامی مرد می توانند از زنان و افراد نابالغ، بازجویی و تحقیقات انجام دهند؟

۱۲. اگر اتهام چند نفر به هم ارتباطی نداشته باشند، آیا تشکیل یک پرونده برای آنها صحیح است و یا باید جداگانه گزارش گردد؟

۱۳. اگر اتهام متهم ارتکاب چند جرم باشد، آیا ضابطین نظامی باید همه اتهامات را جداگانه اعلام نمایند و یا اینکه تشکیل یک پرونده برای آنها صحیح است؟ و اگر قبلاً پرونده اتهامی متهم به مرجع قضایی ارسال شده و هنوز مختومه نشده، آیا باید بدان اشاره شود؟

بخش پنجم: فرضیات تحقیق

-فرضیات اصلی

۱. تعرفه خدمتی متهمان نظامی شامل: سوابق کیفری، انضباطی، تشویقات، آموزشهای طی شده، سوابق پزشکی و سایر اموری است که می تواند در تصمیم مقام قضایی مؤثر بوده و به مرجع قضایی ارسال گردد که در تبصره ماده ۶۰۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات، صراحتاً اشاره گردیده است.

۲. باید مراتب توسط ضابطین نظامی، حداکثر ظرف مدت یک ساعت به دادستان یا قاضی کشیک اعلام گردد که در ماده ۴۷ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات بدان اشاره شده است.

۳. خیر-تحمیل هزینه های ناشی از انجام وظایف ضابطان نسبت به اجرای تصمیمات قضایی تحت هر عنوان بر بزه دیده ممنوع بوده که در ماده ۶۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات صراحتاً اشاره گردیده و تخلف از آن موجب محکومیت از سه ماه تا یکسال انفصال از خدمات دولتی می باشد.

-فرضیات فرعی

۴. در ماده ۵۹ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات و ذیل تبصره این ماده، اشعار به سه ماه تا یک سال انفصال از خدمات دولتی دارد.
۵. خیر- وفق ماده ۶۰۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات و الحاقات، متخلف از این مقررات به مجازات کتمان حقیقت مقرر در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح محکوم می شود.
۶. خیر- مستند به ماده ۶۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات، ممنوع است و سؤالات و اظهاراتی که ناشی از اجبار و اکراه است معتبر نیست.
۷. وفق ماده ۳۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات، ضابط دادگستری باید ضمن انجام دستورها و درج مراتب و اقدامات معموله در صورتجلسه، در اسرع وقت و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت آن را به امضای مقام قضایی برساند.
۸. به نظر می رسد تحقیقات باید در کاغذهای سرلوحه دار رسمی انجام گیرد.
۹. به نظر می رسد بهتر است حتی المقدور از پشت اوراق استفاده نشود، در صورت ضرورت باید در خلاف جهت روی صفحه نوشته شود تا خواننده هنگام خواندن مطلب، مجبور به چرخاندن پرونده نباشد.
۱۰. خیر-مستند به تبصره ماده ۳۵ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات، چنانچه اجرای دستور یا تکمیل پرونده میسر نشود، ضابطان باید در پایان مهلت تعیین شده، گزارش آن را با ذکر علت برای دادستان یا مقام قضایی مربوط ارسال کنند.
۱۱. مستند به ماده ۴۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات، بازجویی و تحقیقات از زنان و افراد نابالغ در صورت امکان باید توسط ضابطان آموزش دیده زن و با رعایت موازین شرعی انجام شود.
۱۲. تشکیل یک پرونده برای آنها صحیح نیست و باید جداگانه گزارش شود.
۱۳. اگر اتهام متهم، ارتکاب چند جرم باشد، باید همه اتهامات یکجا اعلام شود و اگر قبلاً پرونده اتهامی او به مرجع قضایی ارسال شده و هنوز مختومه نشده باید بدان اشاره شود.

بخش ششم: ساختار پژوهش

این مقاله در سه مبحث توسط نگارنده تنظیم گردیده که به ترتیب در مبحث اول به بیان مفاهیم اساسی پژوهش پرداخته و در مبحث دوم به تکالیف ضابطین نظامی در تحقیقات مقدماتی جرایم - موارد لازم الرعایه به تفکیک نوع هر جرم که برای تشکیل پرونده ها ضرورت دارد اشاره نموده و در مبحث سوم به موضوع آثار تبعی معاف از کیفر در محاکم نظامی در خصوص جرم فرار از خدمت در نیروهای مسلح خواهیم پرداخت. در این تحقیق با توجه به موضوع سعی می شود تا با مطالعه کتب حقوقی مرتبط با موضوع و ملاحظه برخی از منابع اعم از کتاب و سایتهای اینترنتی تجزیه و تحلیل مطالب آن ها به جمع بندی قابل قبولی برای مباحث مطرح در مقاله دست یابیم و سپس با توجه به اطلاعات جمع آوری شده و مطالعات صورت گرفته، پس از طبقه بندی آن ها، مرحله نگارش را انجام دهیم. روش تحقیق بر مبنای مطالعه کتابخانه ای انجام می پذیرد. در توصیف علمی و عملی و تحلیل محتوا بر اساس قواعد منطقی به موضوع پژوهش پرداخته تا نتیجتاً به بهترین نظرها رسیده و ابهامات موجود و جایگاه واقعی موضوع را شناخته و ارائه نماییم. همچنین نگارنده درصدد است که طرز ارائه مطالب تحقیق ضمن این که از جنبه های نظری برخوردار باشد، جنبه های عملی و کاربردی نیز داشته باشد. ضمناً بهره وران کاربردی این پژوهش، دانشجویان حقوق - وکلا - و بازرسی و قضایی و حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح بوده و لازم به ذکر است جدید بودن موضوع و عدم کارشدن آن بدین صورت، و در مجموع بروز بودن موضوع و جامعیت آن در پرداخت به موضوع پژوهش است که آن را از دیگر موضوعات مشابه متمایز می سازد.

مبحث اول: مفاهیم اساسی پژوهش

۱-۱. سازمان قضایی نیروهای مسلح

سازمان قضایی نیروهای مسلح که در قانون به اختصار سازمان قضایی نامیده می شود، شامل دادسرا و دادگاه های نظامی می باشد. (جهانگیر، منصور، ۱۳۹۶، ص ۱۱۷)

۱-۲. تعریف کارکنان شاغل نیروهای مسلح

کارکنان شاغل نیروهای مسلح عبارتند از کارکنان پایور (کادر ثابت)، وظیفه، پیمانی، بسیجی و خرید خدمت. (آیین نامه سطح سلامت کارکنان شاغل نیروهای مسلح، ۱۳۹۳)

۳-۱. تعریف جرم

- اصل واژه جرم یا به فتح است (جرم) که به معنای قطع است. و یا به معنای جدا کردن میوه از درخت است و این واژه برای اکتساب هر امر ناپسند استعاره گرفته شده است. (عارفیان ، غلامرضا و خسروی مرول ، محسن (۱۳۹۶) ، بررسی مفهوم جرم از منظر حقوق و فقه ، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی ، ۳ (۱۸))

- جرم یکی از مفاهیم انتزاعی پیچیده است که اکثر علوم انسانی سعی در شناخت واقعی آن داشته و دارند و اگر این گفته کارل منینجر ، جرم شناس آمریکایی که بدترین جرم ما ، جهلمان نسبت به جرم است ، اغراق آمیز توصیف شود ، باید اعتراف کرد که هنوز ماهیت جرم در پس پرده تحلیل های حقوقی صرف وامانده است. (عالی پور ، حسن ، (۱۳۸۹) ، نشریه پژوهش حقوق و سیاست ، ۱۲ (۲۴))

- هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می شود. (ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ با اصلاحات ۱۳۹۹)

۴-۱. پرونده

- پرونده به بسته جامه که به تازی رزمه گویند. بسته قماش و اسباب. پشتواره جامه (دهخدا ، علی اکبر ، (۱۳۷۷) ، لغت نامه دهخدا دوره کامل ۱۶ جلدی ، انتشارات دانشگاه تهران ، تهران چاپ اول)

- پرونده ، مجموعه ای است از اسناد مربوط به یک موضوع مشخص خاص که با رعایت نظم و ترتیب و با رعایت حق تقدم در یک پوشه و یا کلاسور نگاه داری شده باشد. محتویات یک پرونده مبین آن موضوع و یا مشخصات یک فرد است.

۵-۱. تحقیقات مقدماتی

ویژگیهای تحقیقات مقدماتی در آیین دادرسی کیفری دارای چهار ویژگی می باشد. آیین دادرسی کیفری ایران از نظام دادرسی مختلط الهام گرفته که مرحله تحقیقات مقدماتی تابع نظام تنقیشی و مرحله دادرسی تابع اتهام است. و از ویژگیهای آن: کتبی بودن- غیر علنی بودن- سری یا محرمانه بودن- و غیر ترافیعی بودن می باشد.

۶-۱. تعریف ضابط

ضابطان نظامی مامورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان نظامی و دیگر مقامات قضائی مربوط در کشف جرم، حفظ آثار و علائم و جمع آوری ادله وقوع جرم،

شناسایی، یافتن متهم و جلوگیری از فرار و یا مخفی شدن او، تحقیقات مقدماتی، ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضائی به موجب قانون اقدام می‌کنند.

مبحث دوم : تکالیف ضابطین نظامی در تحقیقات مقدماتی جرایم و موارد لازم الرعایه به تفکیک نوع هر جرم که برای تشکیل پرونده ها ضرورت دارد .

۲.۱. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم ترک پست نگهبانی :

- ✓ زمان نگهبانی و محل آن مشخص باشد.
- ✓ مشخص شود متهم در محل نگهبانی حاضر و سپس آنجا را ترک نموده و یا اساساً امر نگهبانی را عهده نشده
- ✓ قید شود نگهبانی متهم در چه ساعتی تمام می شده و در کدام ساعت ترک پست نموده.

✓ نگهبان مسلح به سلاح سرد یا گرم بوده یا خیر؟

✓ منطقه نگهبانی در حالت عملیات یا آماده باش بوده یا خیر؟

✓ اگر متهم پست خود را به دیگری سپرده اعلام نمایند که این امر با هماهنگی صورت گرفته یا خیر؟ (هدایتی چنانی ، رحمان ، (۱۳۹۸)، تکالیف ضابطان نظامی در تحقیقات مقدماتی جرایم و ضمایم، انتشارات دانش پژوهان شریف یار، تهران ، چاپ اول)

۲.۲. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم خوابیدن سر پست نگهبانی :

- ✓ زمان نگهبانی و محل آن مشخص باشد.
- ✓ قید شود نگهبان مسلح به سلاح سرد یا گرم بوده یا خیر؟
- ✓ چگونگی خوابیدن متهم صورتجلسه شود
- ✓ اعلام شود که متهم در طول شبانه روز چه وظایفی عهده دارد و چند ساعت به امر رنگهبانی مشغول است ؟
- ✓ - در صورت معاف از رزم بودن متهم مراتب در گزارش اعلام شود.
- ✓ تصریح شود ارتکاب جرم در شرایط عملیاتی یا آماده باش رزمی بوده یا خیر ؟ (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۳. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم توهین و تهدید نسبت به مافوق :

- ✓ -تصریح شود که آیا توهین یا تهدید شونده در سلسله مراتب اداری متهم قرار دارد یا خیر؟ (مافوق وی محسوب می شود یا خیر).
- ✓ -با انجام تحقیقات لازم مشخص شود که درگیری و توهین و تهدید در ارتباط با امور خدمتی بوده یا خیر ؟
- ✓ -از شهود احتمالی الزاماً تحقیق شود.
- ✓ -مافوق و مادون هر دو به همراه پرونده به دادسرا اعزام شوند.
- ✓ -چه الفاظی یا اعمالی نسبت به توهین شونده استعمال گردیده است ؟ (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۴.تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم خود زنی ، تهدید به خودزنی و بی علافتگی به

خدمت :

- ✓ تحصیل شواهد و قرائن در اثبات عمدی بودن خودزنی.
 - ✓ ارسال سوابق بیماری جسمی و روانی متهم در صورت وجود.
 - ✓ مشخص کردن اینکه هنگام ارتکاب جرم یگان خدمتی در حالت آماده باش رزمی بوده یا خیر ؟
 - ✓ نحوه خودزنی ، میزان صدمات وارده و خسارات از فعل متهم و ارزش ریالی آن.
 - ✓ تحقیق از شهود و ناظرین عینی مآوقع.
 - ✓ چکیده ای از بهره و نحوه خدمتی متهم. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۵.تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم سوء استفاده از موقعیت شغلی :
- ✓ نوع سوء استفاده متهم مشخص گردد.
 - ✓ -درجه و مسئولیت متهم تصریح شود.
 - ✓ آیا شاکی خصوص دارد یا خیر؟
 - ✓ -آیا فعل ارتكابی در ارتباط با امور خدمتی بوده یا خیر؟
 - ✓ خسارات وارده و ارزش ریالی آن به مجنی علیه اعلام شود.
 - ✓ آیا در موقع ارتكاب جرم مرتكب ملبس به لباس نظامی بوده یا خیر؟
 - ✓ انجام تحقیقات از شهود و ناظرین عینی مآوقع.
 - ✓ تعیین نوع مال یا حقی که بر آن مسلط شده است و آیا مال مذکور مسترد گردیده یا خیر ؟ (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۶. تحقیقات مقدماتی پرونده های جرم فرار از خدمت :

- ✓ -تاریخ دقیق شروع و خاتمه فرار
- ✓ تصریح به اینکه متهم مراجعت نموده یا دستگیر شده است.
- ✓ تاریخ ورود به خدمت و مدت زمان خدمت مفید در یگان (در مورد پرسنل وظیفه) و در مورد بسیجیان الزاماً به نوع عضویت اشاره شود.
- ✓ ضمیمه کردن و ارسال مدارکی که متهم در دفاع از خود به قضایی و بازرسی ارائه می کند.
- ✓ اگر فرار در حال آماده باش رزمی بوده مراتب تصریح و تاریخ اعلام آماده باش ذکر شود.
- ✓ درمورد متهمانی که مدعی عذز موجهی هستند تصریح شود که امکان اخذ مرخصی استعلاجی و استحقاقی وجود داشته یا خیر و آیا مرخصی استعلاجی آنان مورد تایید یگان است یا خیر؟
- ✓ ضمیمه و ارسال تصاویر سوابق کیفری متهم در صورت وجود آنها اعم از سوابق مربوط به دادسرای عمومی یا نظامی.
- ✓ در صورتی که در مورد فرار بار اول متهم مقررات بند الف ماده ۶۰ ق. م ج ن. م اعمال شده ، مدت زمان غیبت مذکور ذکر شود.
- ✓ اگر فرار در جریان عملیات علیه اشرا و عوامل ضد انقلاب و... از محل ماموریت و درگیری بوده تصریح شود.
- ✓ اگر متهم به همراه سلاح و تجهیزات نظامی فرار کرده تصریح شود.
- ✓ اگر چندین نفر توأماً و با تبانی هم فرار کرده اند در گردشکار پرونده اعلام شود.
- ✓ -یگانهای نظامی و انتظامی مکلفند گزارش فرار کارکنان وظیفه تحت امر خود را بلافاصله به حوزه وظیفه عمومی اعزام کننده ، دژبان مربوط و فرماندهی انتظامی محل سمونت افراد مزبور اعلام نمایند.
- ✓ ماموران انتظامی و دژبان نظامی مربوط مکلفند کارکنان وظیفه فراری را پس از شناسایی ، برابر مقررات دستگیر و به دادسرای محل دستگیری تحویل نمایند. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۷. تحقیقات مقدماتی در پرونده های راجع به جرائم جعل و استفاده از سند مجعول :

- ✓ قید مشخصات و سمت فرد یا مسئولی که امضاء یا مهر او مورد جعل واقع شده و تحقیق از وی در خصوص اعلام یا عدم اعلام شکایت.
- ✓ -اخذ چند نمونه امضاء اصیل و نیز مهر اصیل در مورد جعل و ضمیمه نمودن آنها به هنگام گزارش.
- ✓ ارسال اصل برگه مجعول به ضمیمه پرونده و مشخص نمودن قسمتی از سند (اعم از تاریخ- متن- امضاء) که مورد جعل قرار گرفته است.
- ✓ در صورت ادعای ورود خسارت در اثر جعل ، نوع و میزان آن مشخص شود.
- ✓ مشخص شدن کیفیت استفاده از سند مجعول توسط. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۸. تحقیقات مقدماتی پرونده های راجع به جرم سوء استفاده از مهر :

- ✓ مشخصات و سمت فرد یا مسئولی که مهر در تحویل وی بوده است را قید نمایند.
- ✓ -مشخص نمودن اینکه مهر مورد استفاده در محل بخصوص نگهداری مس شده و مقررات نگهداری رعایت گردیده یا خیر ؟
- ✓ -مشخص نمودن اینکه مهر مذکور مشمول طبقه بندی اسناد می گردد یا خیر؟ با ذکر نوع طبق بندی
- ✓ -مشخص نمودن اینکه مرتکب و دیگر پرسنل مجموعه ی محل نگهداری مهر بدون تشریفات خاص دسترسی به مهر داشته اند یا خیر؟(هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۹. تحقیقات مقدماتی پرونده های راجع به جرم ارتشاء :

- ✓ مشخص نمودن سمت رشوه گیرنده و مشخصات رشوه دهنده.
- ✓ تشریح شود که رشوه به منظور انجام یا عدم انجام چه عملی پرداخت شده است.
- ✓ مبلغ رشوه مشخص و اگر رشوه مال بوده و نه وجه نقد ارزش ریالی آن تعیین شود و اگر رشوه در قالب امتیازی بوده که به مرتشی اعطاء شده نوع امتیاز باید قید شود.
- ✓ زمان و مکان و دفعات دریافت و پرداخت رشوه قید شود.
- ✓ -مشخص شود پرداخت وجه یا مال با توافق قبلی یا مقارن با انجام خواسته رشوه دهنده صورت گرفته یا بدون توافق قبلی و پس از انجام خواسته.

✓ در مواردی که اخذ و پرداخت رشوه بصورت باندى صورت گرفته بايد دقيقاً مشخص شود که توافق و عمليات اجرايى (دادو ستد) توسط کدامیک از متهمان صورت گرفته و به کدامیک از آنان پس از دريافت رشوه مبلغى پرداخت شده است.

✓ در گردشکار اوليه نحوه کشف موضوع و دستگيرى متهمان تشریح شود.

✓ اعزام کليه متهمان و شهود به همراه پرونده و ضميمه نمودن کليه دلايل و مدارک موجود.

✓ از کليه سوابق متهمان اعم از محکوميتهاى نظامى يا عمومى تصوير ضميمه شود. (هدايتى چنانى ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۱۰.تحقيقات مقدماتى در پرونده هاى راجع به جرم اختلاس :

✓ مشخص نمودن سمت متهم

✓ مدارکى که حاكى از سپردن اموال يا وجوهات به متهم مى باشد ضميمه و يا بصورت شفاف اشاره شود

✓ مبلغ مختلسه يا ارزش ريالى اموال اختلاس شده تعيين شود.

✓ در پرونده هاى تبانى با قاچاقچيان (که در حکم اختلاس مى باشند) به هر نحو ممکن نوع کالاي قاچاق و ميزان و ارزش ريالى آن و لو بصورت تقريبى بايد ذکر شود.

✓ کيفيت و نحوه ارتکاب اختلاس تشریح و اگر اسنادى جعل شده ذکر و ضميمه شود.

✓ اگر اموال مختلسه کشف شده دقيقاً تشریح که در چه موقعيت مکانى و زمانى بوده (مثلاً قبل از خروج از پادگان و بعد از آن يا در حين فروش و...)

✓ زمان و مکان و دفعات اختلاس ذکر شود.

✓ اگر تمام يا قسمتى از اموال مختلسه به يگان مسترد شده قيد گردد.

✓ تمامى دلايل و مدارک ضميمه و شهود احتمالى اعزام شوند.

✓ از کليه سوابق متهمان اعم از محکوميتهاى نظامى يا عمومى تصوير ضميمه شود. (هدايتى چنانى ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۱۱.تحقيقات مقدماتى در پرونده هاى جرم سرقت :

- ✓ مشخص شود سرقت چه موقعی از روز یا شب و از چه مکانی انجام شده است.
 - ✓ نوع و میزان اموال مسروقه و ارزش ریالی آن معین شود.
 - ✓ اگر اموال شخصی به سرقت رفته شاکی در صورت داشتن شکایت به همراه پرونده اعزام شود.
 - ✓ دقیقاً مشخص شود سرقت در چه مرحله ای کشف شده (مثلاً هنگام خارج کردن مال یا بلافاصله پس از آن یا زمانی که در محل دیگر نگهداری می شده و...)
 - ✓ قید شود که آیا اموال در تسلط یا تحویل متهم بوده یا خیر ؟
 - ✓ مشخص شود اموال مسروقه مسترد شده یا خیر ؟
 - ✓ از مطلعین یا شهود احتمالی و همچنین از مسئولین ذیربط پیرامون چگونگی موضوع تحقیق شود.
 - ✓ چگونگی سرقت تشریح شود (از قبیل اینکه آیا برای ورودی به محل قفلی یا در و شیشه ای شکسته یا خیر ؟
 - ✓ در سرقت‌های مهم نظیر سرقت مهمات الزاماً وضعیت محل سرقت به همان ترتیب حفظ و از کارشناسان آگاهی جهت انجام معاینه دعوت شود. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۱۲. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرایم تهیه و نگهداری و استعمال مواد مخدر :
- ✓ نوع و مقدار مواد مکشوفه تعیین شود.
 - ✓ چگونگی کشف مواد تشریح شود تصریح شود متهم حین استعمال دسنگیر شده یا خیر ؟
 - ✓ در صورت استعمال مواد مخدر نظریه آزمایشگاه اخذ شود.
 - ✓ مواد کشف شده به ستاد مربوطه تحویل و از ارسال آن به انضمام پرونده خودداری شود.
 - ✓ آلات استعمال مواد (در صورت وجود) ارسال شود. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۱۳. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم توقیف و بازرسی غیر قانونی :
- ✓ سمت و درجه متهم قید شود.

- ✓ اگر توقیف و بازرسی به دستور قضایی انجام یافته تصویری از دستور مذکور ضمیمه ظرونده ارسال شود.
- ✓ دقیقاً مشخص شود شاکی چند ساعت یا روز توقیف بوده.
- ✓ تصریح شود که بازرسی به چه منظوری انجام شده است.
- ✓ علت توقیف شاکی قید شود. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۱۴. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم تبانی با قاچاقچیان :
 - ✓ در گزارش ارسالی تصریح شود که آیا مأمور در راستای مبارزه با قاچاق مأموریت مستقیم یا غیر مستقیم داشته یا خیر ؟
 - ✓ تحقیق و قید شود که مأمور ، مالی یا امتیازی از قاچاقچیان اخذ نموده یا خیر و نوع و میزان آن چقدر بوده است
 - ✓ درباره قاچاق بودن کالا از سازمان ذیربط استعلام و ضمیمه شود (گمرک یا دخانیات یا شرکت نفت)
 - ✓ در صورتیکه مال موضوع قاچاق توسط مأمور با تبانی ترخیص شده ضمن انجام تحقیقات لازم نوع و میزان کالا و ارزش ریالی آن به صورت تقریبی قید شود.
 - ✓ حتی المقدور قاچاقچیان و صاحبان کالای قاچاق مشخص شوند. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۱۵. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم تهیه و نگهداری مشروبات الکلی و شرب آن:
 - ✓ تنظیم و ارسال صورتجلسه کشف در هنگام ارسال گزارش.
 - ✓ تشریح نحوه تهیه مشروبات الکلی.
 - ✓ ارسال مشروب الکلی مکشوفه به مرجع قضایی و حتی الامکان اخذ نظریه پزشکی قانونی در خصوص درصد آن.
 - ✓ اعزام شارب به پزشکی قانونی در اولین فرصت.
 - ✓ تحقیق از شهود. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۱۶. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم افشاء و اهمال منجر به افشاء اطلاعات و تخلیه تلفنی :
 - ✓ نوع طبقه بندی اطلاعات افشاء شده بنا به نظر کارشناس حفاظت اطلاعات اعلام شود.

- ✓ هویت فرد یا گروهی که اطلاعات در اختیار آنها قرار داده شده است روشن شود.
 - ✓ نحوه دسترسی متهم به اطلاعات قید شود.
 - ✓ نحوه افشاء اطلاعات تصریح شود.
 - ✓ انگیزه افشاء اطلاعات و امتیازات مکتسبه از آن طریق قید شود.
 - ✓ در صورتی که افشاء اطلاعات از طریق اهمال صورت گرفته نوع سهل انگاری و کیفیت عملکرد متهم توصیف گردد.
 - ✓ آموزشهایی که راجع به حفاظت اطلاعات به متهم داده شده تشریح شود. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۱۷. تحقیقات مقدماتی در پرونده های راجع به تقلب و دسیسه در امور نظام وظیفه :
- ✓ کیفیت عمل و اقدام متهم در خصوص تصدیق گواهی خلاف تشریح شود.
 - ✓ ارسال اصل گواهی موضوع پرونده.
 - ✓ بررسی صحت اصل گواهی و استعمال از مرجع صادره.
 - ✓ در صدور یا تصدیق گواهی امتیازی از قبیل وجه یا غیره رد و بدل شده است یا خیر ؟
 - ✓ استحقاق مشمول موضوع تصدیق نامه یا گواهی در خصوص معافیت و غیره بررسی و اعلام شود.
 - ✓ آیا با استفاده از گواهی یا تصدیق نامه خلاف واقع امتیازی کسب شده است یا خیر ؟ (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)
- ۲.۱۷. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم ربودن یا معدوم یا مفقود یا تخریب نمودن اسناد دولتی :
- ✓ موضوع سند دارای طبقه بندی بوده است یا خیر ؟ نوع آن قید شود.
 - ✓ آیا مرتکب خود مستحفظ و امانت دار بوده است یا خیر ؟
 - ✓ کیفیت ثبت و نحوه نگهداری تصریح شود.
 - ✓ نحوه ربایش یا انگاری مستحفظ توصیف گردد.
 - ✓ تعیین متصدی نگهداری اسناد و کیفیت سهل انگاری وی.
 - ✓ نتیجه ارتکاب عناوین مذکور ذکر و خسارات احتمالی وارده تصریح گردد. ؟ (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۱۸. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم جاسوسی :

- ✓ تصریح به سمت متهمان
- ✓ نوع اطلاعات مبادله شده و دفعات تکرار آن
- ✓ نحوه مبادله اطلاعات (اعم از رمزی - تماس تلفنی - ملاقات حضوری یا مکتوبات یا...).
- ✓ در قبال ارائه اطلاعات داده شده انگیزه متهم چه بوده و چه چیزی دریافت داشته با ذکر دفعات آن.
- ✓ اعلام نظر کارشناس حفاظت اطلاعات در خصوص نوع اسناد و طبقه بندی آنها. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۱۹. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرایم سهل انگاری و مساعدت در فرار متهم :

- ✓ تصریح شود به اینکه آیا متهم مأموریت رسمی در ملازمت یا بدرقه شخص فراری را داشته یا خیر ؟
- ✓ دقیقاً مشخص شود چه تجهیزاتی جهت بدرقه در اختیار مأمور قرار گرفته (از قبیل دستبند و سلاح و...).
- ✓ مبدأ و مقصد مأموریت و محل متواری شدن متهم قید شود.
- ✓ تصریح شود که متهم فراری چه اتهام یا محکومیتی داشته.
- ✓ قید شود که اتهام متهم فراری به مأمور بدرقه اعلام شده یا خیر ؟
- ✓ اگر آموزش خاصی در مورد موضوع مأموریت داده شده در گزارش اعلام شود (عدم اعلام به منزله فقدان آموزش تلقی خواهد شد). (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۲۰. تحقیقات مقدماتی در پرونده های جرم تنبیه مادون خارج از مقررات آیین نامه

انضباطی :

- ✓ تصریح شود آیا به لحاظ سلسله مراتب اداری ، طرفین رابطه مافوق و مادون دارند یا خیر؟
- ✓ علت و نوع تنبیه از طرف مافوق قید شود.
- ✓ در گزارش مشخص شود تنبیه در ارتباط با امور خدمتی بوده یا درگیری طرفین درگیری شخصی بوده است.

- ✓ از شهود معرفی شده توسط طرفین تحقیق شود.
- ✓ در صورتی که مآدون ادعای ایراد ضرب و جرح توسط مافوق را دارد نظریه پزشکی قانونی اخذ و ضمیمه شود.
- ✓ شاکای و متهم (مافوق و مآدون) هر دو به همراه پرونده اعزام شوند. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۲۱. تحقیقات مقدماتی در جرم استفاده غیر قانونی از البسه و درجات و علائم و نشانهای

نظامی :

- ✓ مشخص کردن نوع لباس ، درجه، علامت و مدال دولتی استفاده شده
- ✓ تصریح به اینکه متهم استحقاق برخوردار از البسه یا نشان یا علامت یا مدال مورد استفاده را داشته یا خیر ؟
- ✓ تعیین اینکه در صورت استحقاق وی ، آیا مجوز نصب (درجه و...) به وی ابلاغ گردیده است یا خیر ؟
- ✓ نتیجه حاصله از استفاده از درجه علائم و نشانها.
- ✓ دفعات یا تعداد روزهای استفاده شده از علائم و درجات و نشانهای موصوف.
- ✓ آیا در حین استفاده از علائم یا درجات یا نشانها و کارت شناسایی جرم دیگری مرتکب شده است یا خیر؟ (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۲۲. تحقیقات مقدماتی در جرم گزارش خلاف واقع و کتمان حقیقت :

- ✓ سمت و مسئولیت متهم قید شود.
- ✓ مشخص شود عدم گزارش یا گزارش خلاف واقع عمدی بوده یا در اثر سهل انگاری.
- ✓ موضوع گزارش تشریح گردد.
- ✓ موضوع گزارش تشریح گردد.
- ✓ امکان اعلام گزارش در فرصت متعاف وجود داشته یا خیر ؟
- ✓ آثار و نتایج عدم گزارش یا گزارش خلاف واقع.
- ✓ تحقیق از مسجلین صورتجلسه موضوع گزارش خلاف واقع.؟ (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

۲.۲۳. تحقیقات مقدماتی در جرم تیراندازی منجر به قتل :

الف) قبل از گزارش به مرجع قضایی :

✓ حفظ صحنه جرم از قبیل جلوگیری از تردهای بی مورد به محل وقوع ، جلوگیری از جابجایی اسلحه ، پوکه و مضروب و... ، جلوگیری از پاکسازی صحنه و غیره.

✓ اعزام مضروب به مراکز درمانی درمانی در صورت وجود علائم حیاتی.

✓ تشریح مکتوب وضعیت از جمله نحوه جایگیری ضارب، مضروب، پوکه، اسلحه و غیره

✓ تنظیم صورتجلسه اولیه مبنی بر مشخصات ضارب، مضروب و شهود عینی.

✓ تعداد تیرهای شلیک شده و چگونگی قرارگرفتن ناظم آتش اسلحه.

✓ عکسبرداری و فیلم برداری صحنه از زوایای مختلف.

✓ تحقیق اولیه از ضارب.

✓ انجام تحقیق از مضروب در صورت داشتن قدرت تکلم.

✓ اعلام بلافاصله ی گزارش به مرجع قضایی. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

ب) بعد از گزارش به مرجع قضایی :

✓ همکاری با نمایندگان اعزامی از جمله پزشکی قانونی ، کارشناس اسلحه و غیره.

✓ اعلام مراتب به اولیاء دم.

✓ بررسی و جمع آوری و لیست برداری از وسایل شخصی مضروب.

✓ اخذ نظریه کمیسیون سوانح.

✓ تحقیق و اعزام شهود عینی موقوف به مرجع قضایی.

✓ اخذ نظریه پزشکی قانونی و کارشناسی و ارسال آن به مرجع قضایی.

✓ هماهنگی و ارتباط مداوم با قاضی مربوطه. (هدایتی چنانی ، رحمان : ۱۳۹۸)

مبحث سوم : آثار تبعی معاف از کیفر در محاکم نظامی در خصوص جرم فرار از

خدمت در نیروهای مسلح

- آیا حکم قضایی معافیت از کیفر، موجب انتفای آثار تبعی جرم فرار از خدمت و تغییر

وضعیت مرتکب جرم فرار از خدمت(فرار مازاد بر شش ماه) از اخراج به انتساب خواهد شد؟

احکام قضایی معافیت از کیفر (۷/۳۴/۲۵۵۷۸-سازمان قضایی نیروهای مسلح) : مجازات قانونی جرم فرار از خدمت موضوع بند الف ماده ۵۸ و بند ب ماده ۶۰ ق.م.ن.م برابر ماده ۱۹ ق.م.ن.م درجه هفت است و برابر با شرایط مندرج در ماده ۳۹ قانون مذکور ، صدور حکم به معافیت از کیفر در مورد آن جرم مجاز است ، با توجه به اینکه از جمله شرایط اصلی صدور حکم به معافیت از کیفر ، احراز مجرمیت شخص مرتکب توسط دادگاه است ، لذا تأسیس حقوقی معافیت از کیفر با آرائی مثل براءت ، قرار منع و یا موقوفی تعقیب از حیث آثار و پیامدهای آن متفاوت است. بنابراین صدور حکم بر معافیت از کیفر ، باعث منتفی شدن اخراج نمی شود. به عبارت دیگر معافیت از کیفر موجب انتفای آثار تبعی جرم فرار از خدمت و تغییر وضعیت مرتکب جرم فرار از خدمت از اخراج به انتساب نخواهد شد.

نتیجه گیری

مرحله تحقیقات مقدماتی در بین مراحل دادرسی از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. چرا که سنگ بنای دادرسی در این مرحله نهاده می شود و سرنوشت پرونده بر اساس آن رقم می خورد. در این مرحله از رسیدگی هنوز دلایل اتهام جمع آوری نشده و وضعیت متهم در حاله ای از ابهام قرار دارد، به همین جهت از یک سو احتمال نقض حقوق متهم همانند حق بر حریم خصوصی ، حق برخورداری از آزادی ، و اصل براءت مطرح است و از سوی دیگر پاسخ به احساسات جریحه دار شده جامعه و تشفی خاطر بزه دیدگان مطرح می باشد. یکی از طرق تسریع در روند رسیدگی و اخذ نتیجه در بازه زمانی مناسب در مرحله تحقیقات مقدماتی ، تشکیل پرونده ای جامع و مانع است ، به همین جهت ضروری است پرونده هایی که از یگانهای نیروهای مسلح در راستای گزارش و اعلام جرم به مرجع قضایی ارسال می شوند از همه لحاظ تکمیل بوده تا ضمن جلوگیری از اطاله دادرسی از انجام استعلامات بعدی جهت رفع نواقص احتمالی جلوگیری به عمل آید.

پیشنهادها

با توجه به اینکه بعضاً ضابطین نظامی بنا بر دلایلی امکان جابجایی مشاغل آنان در یگانهای نیروهای مسلح وجود دارد و نفراتی که بعد آنان مسئولیتهای محوله را عهده دار باشند امکان دارد در مشاغل غیر سازمانی و در شغل عملی بکار گیری شوند و آشنایی کامل با مراحل ارسال پرونده به مراجع قضایی را نداشته باشند و نظر به تنوع جرایم در نیروهای

مسئله نیاز است که توسط دادستان های نظامی استان ها برای آنان کلاس های توجیهی آگاه سازی حقوقی و قضایی تشکیل گردد.

منابع و مآخذ

الف) کتاب ها و ژورنال ها

۱. آشوری، دکتر محمد، (۱۳۹۷)، آیین دادرسی کیفری، تهران، سمت، چاپ بیستم.
۲. خالقی، دکتر علی، (۱۳۹۸)، آیین دادرسی کیفری، تهران، شهر دانش، چاپ بیستم.
۳. داریزین، حسین، (۱۳۹۶) آیین دادرسی سازمان قضایی نیروهای مسلح (دادسراها و دادگاه های نظامی)، ناشر بهنامی.
۴. دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷)، لغت نامه دهخدا دوره کامل ۱۶ جلدی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران چاپ اول
۵. سازمان قضایی نیروهای مسلح، (۱۳۹۵)، نیازمندیهای قضایی، مجمع پیشگیری از وقوع جرم در نیروهای مسلح.
۶. عارفیان، غلامرضا و خسروی مرول، محسن (۱۳۹۶)، بررسی مفهوم جرم از منظر حقوق و فقه، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، ۳ (۱۸)
۷. عالی پور، حسن، (۱۳۸۹)، نشریه پژوهش حقوق و سیاست، ۱۲ (۲۴)
۸. گلدوزیان، دکتر ایرج-کونانی، سلمان-محمدی کشکولی، محمد رضا- (۱۳۹۵)، قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح در نظم کنونی، انتشارات جنگل
۹. گلدوست جویباری، دکتر رجب، (۱۳۹۵)، آیین دادرسی کیفری، تهران، انتشارات جنگل، چاپ ششم.
۱۰. منصور، جهانگیر، (۱۳۹۶)، قوانین و مقررات مربوط به مجازات جرایم نیروهای مسلح و دادرسی نیروهای مسلح، تهران، نشر دیدار، چاپ چهاردهم.
۱۱. هدایتی چنانی، رحمان (۱۳۹۸) تکالیف ضابطان نظامی در تحقیقات مقدماتی جرایم و ضمایم، انتشارات دانش پژوهان شریفیاری، تهران، چاپ اول

ب) قوانین و مقررات

- ۱- قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹
- ۲- قانون کاهش مجازاتهای تعزیری مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳
- ۳- آیین نامه تعیین سطح سلامت کارکنان نیروهای مسلح مصوب ۱۳۹۳

۴- آیین نامه هیئت وزیران در خصوص نحوه استفاده از خدمات اشخاص به صورت خرید خدمت توسط ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مصوب ۱۳۹۸/۱۰/۴

۵. احکام قضایی معافیت از کیفر (۷/۳۴/۲۵۵۷۸- سازمان قضایی نیروهای مسلح)